

DE RUHRI'S

LEVEN IN EEN SMELTKROES VAN CULTUREN

GERT-JAN HOSPERS EN PETER TIMMERMAN

Het Duitse Ruhrgebied is uitgeroepen tot culturele hoofdstad van Europa. Deze eervolle titel heeft het voormalige industriegebied te danken aan het fenomeen *Industriekultur*: de inzet van industrieel erfgoed voor culturele doeleinden. De Zeche Zollverein in Essen herbergt bijvoorbeeld musea, de Gasometer in Oberhausen is een expositieruimte en in de Jahrhunderthalle Bochum wordt volop gemusiceerd. De media-aandacht is vooral gericht op deze elitaire boegbeeldprojecten van *Hochkultur*. De vraag is echter of de media daarmee recht doen aan het merendeel van de bewoners van het Ruhrgebied. De Ruhri's zijn divers van samenstelling, nuchter en allesbehalve elitair.

De vraag is of de typische Ruhri bestaat. Het politiek correcte antwoord is vanzelfsprekend: nee. Dat is ook de reactie die de meeste Ruhri's geven als ze over hun streek vertellen. In het boek *Vom Kohlenpott zur Metropole Ruhr* bijvoorbeeld geven de onder-vraagde journalisten, ondernemers, bestuurders en burgers stevast antwoorden als 'elke inwoner van onze regio is anders', 'er zijn 5,3 miljoen Ruhri's' en 'iedereen die zich thuis voelt in het Ruhrgebied is een Ruhri'. Stel dezelfde vraag echter aan buitenstaanders en ze zullen zeggen: ja. Hun beeld van de Ruhri is dat van Kommissar Schimanski uit de *Tatort*-afleveringen die zich in Duisburg afspelen: een wat ordinaire, slechtgeschoren kerel die bierflessen met z'n tanden openplopt en ondanks zijn rauwe taalgebruik een klein hartje heeft. Heel anders dan de keurige Derrick die het wat burgerlijke München verbeeldt. Natuurlijk, iedereen verschilt, maar Schimanski past toch echt beter in het Ruhrgebied dan in Beieren. Wat is er dan zo typisch aan de Ruhri's? Om te beginnen zijn ze informeel, open en tolerant. Zo worden in het Ruhrgebied vreemden veel sneller *geduzt* (getutoyeerd) dan in de rest van Duitsland. Ruhri's kijken nergens van op; ze zijn gewend aan andersdenkenden en veranderingen. Met afwijkingen van de norm gaat men gemakkelijk om, omdat die norm in deze regio eigenlijk niet bestaat. De multiculturele samenleving is in het Ruhrgebied dan ook geen onderwerp van gesprek: buitenlanders zijn er in dit gebied namelijk altijd geweest. In zoverre zijn de Ruhri's echte stedelingen, ook al missen ze het zelfbewustzijn van bijvoorbeeld de Berlijners of Amsterdammers. Verder zijn Ruhri's direct, eerlijk en harte-lijk oftewel *bodenständig*. In het Ruhrgebied weet je meteen waar je aan toe bent. Je hoeft je nooit mooier voor te doen dan je bent; daar maak je je alleen maar belachelijk mee. Ten slotte zijn de inwoners van het Ruhrgebied gelaten, nonchalant en een beetje fatalistisch. De Ruhri's maken zich over het algemeen niet zo druk, of het moet om hun voetbalclub gaan. Die ontspannen houding heeft vast te maken met de kolen- en staalcrisis waarmee de streek vanaf de jaren zestig te maken kreeg: men weet dat er een tijd is van bloei en een tijd van verval en dat je daar als individu niet zoveel aan kunt doen. De eigenschappen van de Ruhri kun je met een beetje fantasie terugzien in de taal. Het *Ruhrdeutsch* is een verstedelijkt Westfaals met buitenlandse invloeden en ontdaan van alle opsmuk. De voor het Duits zo kenmerkende naamvallen zijn minder belangrijk (in het Ruhrdeutsch worden de tweede en derde naamval nauwelijks gebruikt); het gaat er vooral om dat je elkaar begrijpt. Dat

is ook logisch, want in de mijngangen had het weinig zin om je collega te vragen: 'Würdest du mir bitte den Hammer reichen?' Dan is 'gipma Mottek' (geef me de hamer!) een stuk duidelijker. *Mottek* (Pools: hamer) is zo'n buitenlandse invloed in het Ruhrdeutsch, net zoals *malochen* (Jiddisch voor werken), *rabotti* (Russisch voor aan de slag), *allet palleti* (Italiaans voor alles in orde) en *eschek* (Turks voor ezel). En in één opzicht lijkt het Ruhrdeutsch ook op het Nederlands: *dass is dat* en *was is wat*, waardoor Ruhri's in Duitsland bekend staan als *Dat- und Watsa-ger*.

SMELTKROES VAN CULTUREN

Er zijn maar weinig Ruhri's van wie de familie oorspronkelijk uit het Ruhrgebied komt. In 1840 was het nog een landelijke idylle met nauwelijks meer dan tweehonderdduizend inwoners. Als gevolg van de industrialisatie groeide de vraag naar arbeidskrachten in het Ruhrgebied explosief. Van heinde en verre stroom-

den migranten toe om in de kolen- en staalindustrie aan de slag te gaan. Eerst kwamen ze nog uit de buurt, daarna uit België, Engeland en Rusland en vanaf 1880 vooral uit Polen en de Duitse *Ost-Provinzen*. Tot de Eerste Wereldoorlog verlieten een miljoen mensen hun vaderland om in de Ruhrpott te gaan werken. Na de Tweede Wereldoorlog kwam er een nieuwe migrantenstroom op gang, deze keer uit de contreien rond de Middellandse Zee, zoals Italië, Joegoslavië, Portugal en Turkije. De miljoenste gast-

arbeider, de Portugees Amando Sá Rodrigues, werd in 1964 met een brommer en een bos bloemen in het Ruhrgebied verwelkomd. Van de gastarbeiders keerden er velen naar hun vaderland terug. Nog steeds is het Ruhrgebied echter een *Schmelztiegel* (smeltkroes) van culturen: de bevolking bestaat voor ruim elf procent uit allochtonen, van wie tweeënveertig procent van Turkse afkomst is. Ondanks de open houding van de Ruhri's tegenover migranten is er natuurlijk altijd sprake geweest van discriminatie. Mijnwerkers noemden hun Poolse en Turkse collega's *Pollacken* en *Ölaugen*, terwijl Günter Wallraff in zijn boek *Ganz unten* laat zien dat hoogovenbedrijf Thyssen bepaald niet zachtzinnig omging met zijn Turkse werknemers. Nog steeds hebben buitenlanders het moeilijker op de arbeidsmarkt. Toch is de integratie in het Ruhrgebied redelijk goed verlopen. Het zware werk in de industrie heeft de integratie versneld. Onder de grond of in de hoogoven kregen de ar-

beiders een band met elkaar: ze zaten in hetzelfde schuitje en moesten op elkaar kunnen vertrouwen. Dat verklaart waarom de meeste gastarbeiders goed Duits spreken: als bleek dat een Turkse collega niet goed het Duits beheerste, werd hij zes weken op taalcursus gestuurd. Tijdens de *Strukturwandel* kregen buitenlanders het moeilijker, maar gelukkig hebben rechtsradicale partijen in het Ruhrgebied nooit veel succes gehad. Toen de stadswijk Duisburg Marxloh – met het grote aandeel Turken in de wijk waan je je in Turkije – in oktober 2008 de grootste moskee van Duitsland kreeg, beschouwde bijvoorbeeld ook de niet-moslimbevolking het als de opening van ‘hun moskee’. Niet alleen met Turkije, maar ook met het Verre Oosten heeft het Ruhrgebied een bijzondere band. Zo zijn in de jaren zestig veel Koreaanse mijnwerkers en verpleegsters aangetrokken die bekend stonden als harde werkers. Door de Koude Oorlog en de deling van hun land voelden de Duitsers zich met Korea verbonden. Ook zijn er veel Sri Lankese hindoes als student, arts of ingenieur naar het Ruhrgebied gekomen. Zo staat het grootste Tamil-hindoe heiligdom van Europa, de Sri-Kamadchi Ampal-tempel, gewoon op een bedrijventerrein in Hamm-Uentrop. Op dit moment zijn Indiërs en Chinezen de nieuwe buitenlanders in het Ruhrgebied. Ze komen echter niet om te werken, maar om te investeren. Met hun opkomende industrie vinden de Aziaten het kolen- en staalverleden van de regio interessant – zo interessant zelfs dat Chinese investeerders enkele fabrieken hebben opgekocht, afgebroken en verscheept, om ze vervolgens in China van de grond af op te bouwen.

FOTO'S: PETER TIMMERMAN

PIZZA'S EN TRUFFELGNOCCHI

De keuken van het Ruhrgebied is zoals de Ruhri's zelf: een mengelmoes van culturen. Authentieke specialiteiten heeft de streek niet echt – of het moeten zware Westfaalse gerechten zijn zoals *Pfefferpotthast* (een goulashachtige stoofpot) en *Stielmus mit Speck* (een soort stampot met spek). De mijnwerkers en staalarbeiders aten vroeger gewoon thuis; in de café's namen ze hoogstens snacks die goed samen gingen met bier, zoals *Frikadellen mit Kartoffelsalat* (gehaktballen met aardappelsalade). Als het Ruhrgebied zich op culinair gebied al onderscheidt van andere Duitse regio's, dan is het wel de voorliefde van de bevolking voor fastfood. Op elke straathoek vind je wel een Pommesbude, City-Grill of McDöner. Regelmatig worden er in het Ruhrgebied verkiezingen voor de beste snackbar gehouden, al was het maar om de *Frittenführer* te actualiseren: een gidsje dat de lezer de weg wijst naar de beste Pommesbuden in de regio. Tot de beste friettentent rekent men

al jaren de Profi-Grill in Bochum-Wattenscheid. De onopvallende snackbar is in handen van de voormalig driersterrenkok Raimund Ostendorp. Zijn cafetaria is verre van elitair; het enige waaraan je Ostendorps bijzondere achtergrond merkt is de hoge kwaliteit van het eten en het frivole blaadje basilicum waarmee hij zijn patat, worsten en salades – die overigens net zo goedkoop zijn als elders – serveert. Net zoals overal in de Ruhrpott is het populairste gerecht bij de Profi-Grill de Currywurst. De lekkernij is door Herbert Grönemeyer in zijn nummer *Currywurst* (1982) bezongen als ‘wat schönret gibt et nich’. Traditioneel wordt de worst in partjes geserveerd en versierd met currysaus en kerriepoeder. Over het beste recept strijden de *Wurstwissenschaftler* nog, ook al is men het erover eens dat de Currywurst extra gekruid moet zijn. Hoe het ook zij, de worst gaat vaak vergezeld van *Pommes rot-weiss*: patat met ketchup en mayonaise. Vanaf het midden van de jaren zeventig is in het Ruhrgebied ook de pizza ingeburgerd. In 1971 opende Bruno Salotti in Duisburg de eerste pizzeria voor Italiaanse gastarbeiders. De

Ruhri's moesten in het begin wel wennen aan de exotische deeggerechten die er op de menukaart stonden. Zo rukte de brandweer meerdere malen vergeefs uit, omdat de omwonenden door het open vuur in de houtovens dachten dat er brand was uitgebroken. Het Ruhrgebied heeft de grootste pizzeriadichtheid van Duitsland. Ook liefhebbers van de exquisite Italiaanse keuken komen hier volop aan hun trekken: La Grappa in Essen van topkok Rino Fratessi is één van de best besproken Italiaanse restaurants boven de Alpen. Typisch Ruhrgebied: pizza's uit de hand én truffelgnocchi. De culturele hoofdstad van Europa 2010 biedt voor elk wat wils.

Prof. dr. G.J. Hospers is bijzonder hoogleraar city- en regio-marketing aan de Radboud Universiteit Nijmegen en docent economische geografie aan de Universiteit Twente. Ir. P. Timmerman is techniekfilosoof, fotograaf en medewerker bij Studium Generale aan de Universiteit Twente. Onlangs verscheen van hun hand Het Ruhrgebied voor romantici.